

TEHETSÉG

ELŐSZÓ

NEMCSAK A LATIN „TALENTUM” JELENT (a „szellemi és fizikai képesség” mellett) „súly és pénzegység”-et, hanem a magyar nyelvben is közös a gyökere a „tehetség”-nek és a „tehetőség”-nek. Mi több, maga a „tehetség” szó – bár talán kicsit régies – használható a „többet költekezett, mint ameddig tehetsége (vagya, jövedelme) engedte” értelemben is.

A „tehetség” tehát „eleve meglévő gazdagságot, adottságot” jelent. Az „oktatás” viszont mindennapi értelemben a tudásátadás útja, módja – éppen ezért nem magától értetődő, mit jelent a „tehetség” oktatási és felsőoktatási kontextusban.

Az elmúlt évszázadban a tehetségre gyakran mint az iskolázottság, a formális bizonyítvány alternatívájára hivatkoztak. Ez a hivatkozás azokra fókuszált, akik szociális determinációik miatt nem járhatták végig az iskolázás királyi útját, ezért lehetőséget kívántak nekik biztosítani a felsőoktatásban. Más esetekben nem az esélyek kiegyenlítődése az érvelő célja, hanem egy adott rendszer átalakítása, „a megújulást akadályozó konzervatív struktúrák” lerombolása. A tehetségre való hivatkozás ilyen esetekben arról szól, hogy a művészeti és tudományos forradalmak az akadémiákon kívülről indíthatók. Az a kérdés, hogy „ki mit alkot”, s nem az, hogy milyen bizonyítványt mutat fel. A „tehetség” megjelenhet az iskolázottság alternatívájaként, de máskor a „tapasztalat”, a „hivatali létra” alternatívájaként is mint a kinevező döntését legitimáló érv. A tehetség tehát egész elitcsoportok legitimációs érvrendszerének az alapja volt más elitcsoportokkal szemben.

Persze az iskola és az egyetem világa is mindig használta a „tehetség” szót. Azokra, akik magas szinten teljesítették az iskola és egyetem követelményeit – az éltanulókra, akik legjobban igazolták vissza az iskola és egyetem minőségelvű céljait. A tudomány-szociológus úgy mondaná: a „normál tudományt” művelőkre, akik sosem kérdőjelezték meg a tudástermelés és tudáselosztás fennálló szerkezetét. De a tudomány- és értelmiségtörténészek beszélnek a „lázadó tehetség”, az „őrült zseni” habitusáról is.

A biológiai és társadalmi alapú tudományok között is vetélkedés folyik. A tehetség mennyiben adott genetikailag, mennyiben fejleszhető a nevelés által, mennyire ismerhető fel? Mekkora a szerepe a társadalomnak, mely bizonyos irányú tehetségekre – meghatározott történelmi korszakokban és földrajzi pontokon – vevő, másféle tehetségekre pedig nem?

A tehetség és az ő gondozása rengeteg mindent jelent. Mégis van egy vitathatatlan oktatáspolitikai jelenség. A felsőoktatás környékén sokan úgy találják: intézményesen kell valamit tenni, hogy az egyetem követelményeit túlteljesítők – vagy társadalmi csoportjuk átlagához képest túlteljesítők – nagyobb lehetőségekhez jussanak. Erről az aktivitásról kevés ma még a kutatás. Sokan készek azonban arra, hogy elmondják, hogyan csinálják. Ezért jelen számunk az eszközök és intézmények dokumentálására vállalkozik.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG